

harczaival. Látjuk, hogy a politikai és társadalmi mozgalmak a tudományos és művészeti törekvések mint függenek össze egymással, mint segítik elő egymást!

A mű elejétől végig érdekes; sehol se időzik sokáig, de viszont mindent megérint, mindent bemutat, a mi e korra vonatkozik. Előadása könnyed, eleven, világos; hallgatóival és olvasóival, mit sem láttat abból a fáradságos utánjárásból, mibe a szerzőnek a renaissance rengeteg irodalmának áttanulmányozása került; — annak, a ki az egyes részleteket bővebben akarja tanulmányozni, hátul 17 lapon, közli a feldolgozott irodalmat, legvégül pedig a tárgyalt műtörténeti alkotáások jegyzékét.

Ha végigolvastuk e művet, az írónak e szép kor végzetes letűnte fölött érzett elégikus hangulata rajtunk is erőt vesz; látva fényét, érezve melegét, sajnáljuk homályba borultát! De megvigasztal az a gondolat, hogy nem enyészett el egészen. „Ma a humanisták művei a könyvtárakban porladoznak; a költemények és vigjátékok, melyek a leonini társaság fülét elragadták, ma már csak keveseket gyönyörködtetnek; a paloták és mezei lakok összeomlottak, vagy átépítetve lakályosságukat elvesztették. A történetíró csak végtelen sok apró töredékből tudja a kor képét összeállítani s így is hiányzik belőle a hűség vagy az élet. Az arany idő eltűnt mindazzal együtt, a mit magasztalt és szeretett. Csak egy halhatatlan hagyománya maradt ránk: szellemének képmása a *művészetben*. Rafaelnek és társainak festményeiben ama gazdag emberiségnek legjava él az utókor számára.“

RácZ Lajos.

A cividalei történeti congressus felolvasásai.

Atti e memorie del congresso storico tenuto in Cividale nei giorni 3, 4, 5 settembre 1893. Cividale, Tipografia Giovanni Fulvio, 1900. 8° 207. 1

Olaszhon Udine tartományának Cividale del Friuli nevű városa 1899. szept. 3—5-ik napjain a művelt világ történettudósainak s történelemkedvelőinek részvételével, fényes történelmi kongresszuson ünnepelte tizenegyszázados évfordulóját annak, hogy e város, az ókori Forum Julii, szülötte, a Pannonia földéről új haza alapítására Italiába vándorolt langobárdok nagynevű történetírója, Paulus Diaconus, Warnefried fia, a monte cassinói benzés kolostor falai közt meghalt. Paulus ránk magyarokra nézve is több az egyszerű idegen krónikásnál, hazánk avarkorbéli történetére vonatkozó adatai¹ nélkül sokkal homályosabb

¹ A „Historia Langobardorum“ hazánk történetére vonatkozó részei az I. könyv 19—27. fejezet, II. 7. és 10. IV. 4., 11., 20., 24., 37. V. 2., 19—22. VI. 58. A „Langobárdok történetét“ magyar fordításban most készül kiadni dr. Gombos F. Albin, brassói főreáliskolai tanár.

képünk volna e korszaknak, azokkal sem valami világos történetéről s így a „Langobárdok történetét“ méltán sorolhatjuk hazánk történelmének kútforrásai közé.

A fenti munka a cividalei történelmi kongresszus négy ülésének leírását s azokon felolvasott nyolcz értekezést tartalmazza. *Nino Tamassia* sienai egyetemi tanárnak a langobárdok világtörténeti jelentőségét fejtegető terjedelmes bevezető beszéde után *F. Brandileone* parmai egyetemi tanár értekezik „a 796-ik évi friuli zsinat némely canonjáról“, *V. Capetti* terjedelmes latin értekezésben Paulus költészetét ismerteti, *C. Cipolla* gróf torinoi egyetemi tanár Paulusnak az aquilejai szakalás elbeszélésénél használt egyházi forrásait kutatja, *L. M. Hartmann* „Italia s a nyugati császárság Paulus Diaconus koráig“ című értekezésében foglalja össze a középkor első felének Itáliában lejátszott eseményeit. *T. Hodgkin* oxfordi egyetemi tanár a langobárdok s angol-szászok néprajzi összefüggésével foglalkozik, a hatodik értekezés *dr. Márki Sándor*, az Erdélyi Múzeum 1899-ik folyamában (s külön is) megjelent „A langobárdok hazánkban“ cz értekezésének utolsó fejezetét adja, *dr. Cs. Papp József* fordításában. A hetedik s nyolczadik értekezés, az előbbi *dr. F. Musoni*, az utóbbi *J. Boudouin* de Courtenay tollából, Paulus egyes fejezetei alapján a friuli szlávokkal foglalkozik. Az utóbbi bizonyítja (200 l), hogy a Magyarországon is „Szlavonia s szlovák“ alakban használatos „szláv“ elnevezés elvonás útján a szláv neveknél dívó slav, nőnemű slava (pl. Boguslav, Predzlava) végződésből keletkezett, s úgy lett a rómaiknál az eredetileg ethnikus elnevezésből foglalkozást (sclavus=rabszolga) jelölő név, mint a hogy szerinte a Wengier (=magyar) nemzetnév a lengyeleknél házalót, kepezet jelent s a friuli szlávok is Voger (=magyar) alatt Magyarhonban kalmárkodó kereskedőt értenek.

A felsorolt értekezések, bár különböző kérdésekkel foglalkoznak, ugyanazon középpont, Paulus személye körül csoportosúlnak s ugyanazon szerves összefüggésnek tagjai.

Rácz Miklós.

Az izr. magyar irodalmi társulat Évkönyve.

Évkönyv. Kiadja az izr. magyar irodalmi társulat. Szerkeszti *Bánóczy József*. Budapest. 1900.

A czímben nevezett, 1894-ben alapított társulat hat más kiadványa mellett már hatodik évkönyvét bocsátja közre. Mint elődei, úgy az idei évkönyv is kitűnik tartalmának változatos gazdagságával és külső alakjának tetszetőséggel. De a mi még fontosabb, az egész tiszta magyar hazafias szellem hatja át. Külsőleg is mutatja ezt már az a körülmény, hogy tudományos czikkei között számos tisztán magyar vonatkozásút találunk. Így irodalomtörténetünknek a legdicsebbek közül való 3 alakja, Petőfi, Tompa és Apáczai is egy-egy meleg érzéstől át-